

Вишня А. І.
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г.Л.,
к.ю.н., доц., доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

“Кримінальне правопорушення” є центральним поняттям у кримінальному праві. У чинному КК України законодавець закріпив, що кримінальним правопорушенням є передбачене Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб’єктом кримінального правопорушення[1]. Та це визначення було не завжди у вітчизняному кримінальному законі.

На законодавчому рівні поняття “кримінальне правопорушення” почало вживатися з часу затвердження Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 Концепції реформування кримінальної юстиції України[3, с. 154]. Перше застосування кримінального правопорушення з’явилося у КПК, який був прийнятий 13 квітня 2012 року. Після був прийнятий Закон від 16 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» до 60 законів були внесені зміни, зокрема, з метою замінити слово «злочин» словами у відповідному відмінку. До 2019 року у КК застосовувалося поняття “злочин”, що передбачало собою суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб’єктом злочину. У 2019 році у Кримінальний кодекс було введено термін “кримінальне правопорушення”, який є ширшим та який об’єднав у собі поняття “злочин” та “кримінальний проступок”, що було важливим для спрощення досудового розслідування окремих категорій правопорушень. Варто зауважити, що термін “кримінальне правопорушення” вживався й у міжнародних документах і практиці Європейського суду, які є обов’язковими для України. Наприклад, Європейська конвенція “Про захист прав людини та основоположних свобод” від 7 листопада 1957 у ст. закріпила: “Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення” [4, с. 597]. Отже, уведення нового поняття дало змогу більшою мірою узгодити національне законодавство з міжнародним. Уведення нового поняття хоча і вимагалося довгий час науковцями, але викликало нову хвилю дискусій через неузгодження норм. Поняття, що розглядається є матеріальним, з нього випливають наступні ознаки кримінального правопорушення: 1) суспільна небезпека; 2) протиправність; 3) винність; 4) караність.

Суспільна небезпека діяння передбачає зазіхання на суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом. Вони закріплені у ст. 1 КК України, яка передбачає охоронювані кримінальним законом об'єкти, зокрема: права і свободи людини і громадянина, власність, громадський порядок та громадська безпека, довкілля, конституційний устрій України тощо. Круглов О. слушно зауважує, що необхідно звернути увагу, що кримінальне правопорушення може посягати не тільки на суспільні відносини, так як більшість таких суспільних відносин, якщо не всі, одержують кримінально-правову охорону за умови їх попереднього правового врегулювання іншими галузями права. А отже вони перетворюються на правовідносини. [5, с. 27]. Тобто, наведені блага не завжди відносяться до суспільних відносин.

Винність полягає в умислі або ж необережності суб'єкта, який вчинив кримінальне правопорушення. Так, суспільно небезпечне діяння стає кримінальним правопорушенням, лише за умови, коли воно вчиняється винним суб'єктом кримінального правопорушення і передбачається певною нормою кримінального закону. З приводу цього у науковців виникає запитання чи може в Україні бути вчинене суб'єктом кримінального правопорушення винне діяння, яке злочином не є? Відповідь на це запитання, при всій її очевидності (відсутність норми КК України, яка б встановлювала відповідальність за вчинення такого суспільно небезпечного діяння), на практичному рівні фактично ставить нас у скрутне з точки зору прикладної ілюстрації становище. Теоретично, можна уявити собі нову форму вчинення небезпечного для суспільства (держави, територіальної громади тощо) діяння, яке не знаходить кримінально-правової оцінки і, відповідно, покарання на рівні КК України, але на практиці сучасна наукова думка у цій сфері фактично не залишає для виникнення таких ситуацій жодного шансу. Більш вірогідним розвитком подій у досліджуваній сфері є можлива криміналізації окремих діянь, які до цього не були суспільно небезпечними, але згодом стали представляти для суспільства більшу загрозу. Наприклад, встановлення кримінальної відповідальності за управління транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння [5, с. 27]. Хоча питання і є суперечливим, я погоджуюся з тим, що на практиці такі ситуації не можуть виникати, адже дійсно більш реальним є криміналізація діянь, які з часом стали нести більшу загрозу для суспільства.

Протиправність передбачає, що кримінальним правопорушенням є лише те суспільне діяння, що передбачено кримінальним законом. Та щодо цього також виникає багато питань через розбіжність у термінології, так у КК України використовується декілька подібних, на перший погляд, за змістом термінів: “протиправне діяння” (ч. 5 ст. 36 КК України – протиправне насильницьке вторгнення, ст. 115 КК України – протиправне заподіяння смерті іншій людині, ст. 120 КК України – ...систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі..., ст. 3693 - протиправний вплив... тощо); “незаконне діяння” (ст. 289 КК України - незаконне заволодіння транспортним засобом); “неправомірне діяння” (ст. 200 КК України – ...неправомірний випуск або використання електронних грошей) [5, с. 28]. Законодавець не узгодив між

собою вказані терміни і не надав перевагу одному конкретному, а також не навів їх дефініції, що викликає суперечності і неузгодженості.

Щодо останньої ознаки, вона передбачає, що суб'єкт вчиненого кримінального правопорушення підлягає кримінальній відповідальності. Караність як ознаку кримінального правопорушення доцільно розуміти не лише як дійсне застосування покарання, а також як можливість його застосування у разі вчинення передбаченого КК кримінально протиправного діяння. Тобто, вона виконує своєрідну попереджувальну функцію, попереджаючи про те, що в разі здійснення посягання на охоронювані відносини суб'єкта буде покарано. Та за наявності конкретних обставин, передбачених розділами IX та XII Кримінального кодексу, особа, що скоїла правопорушення може бути звільнена від кримінальної відповідальності та покарання.

Отже, можна зробити висновок, що у сучасному законодавстві існують проблеми з тлумаченням терміну кримінальне правопорушення і часткове неузгодження його ознак із законодавством. Вагому роль у вирішенні цього питання може здійснити прийняття нового Кримінального кодексу, так існуючий станом на 22.09.2022 року проект містить наступне визначення, кримінальним правопорушенням є протиправне діяння, яке відповідає складу кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 4651-VI. Редакція від 19.08.2022. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Мірошниченко Н. М. Щодо визначення поняття кримінальне правопорушення. Право і суспільство №6 частина 2/2015. с. 153-157
3. Галушко Б. С. Поняття злочину у кримінальному праві України. Актуальні проблеми держави і права, 2012 №3 с. 591-597
4. Круглов О. Щодо поняття кримінального правопорушення. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2021 / № 2(16). С. 24 – 32.
5. Сидорчук І. І. Щодо визначення поняття «кримінальне правопорушення». Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022 ст. 399-404
6. Проект тексту нового Кримінального кодексу України. URL. [Текст проекту нового Кримінального кодексу України | Новий Кримінальний Кодекс \(newcriminalcode.org.ua\)](https://www.newcriminalcode.org.ua/)